

temelju ove slobode" "biće sposobno za obvezu" (Nauka o kreposti, Akademie-Ausgabe Bd. VI, str. 418) i kao čista idealna osobnost nije nikakvi mogući adresat prisile. Prema Kerstingovu shvaćanju Kanta radi se samo o tome da odgovori na probleme legitimnog vršenja prisile koji su dani naukom o prirodnom pravu. Misli li se ipak na vrijednosno teoretsko fundiranje pravnoga zakona u principu autonomije dosljedno do kraja, moglo se očekivati više kritike u suvremenom utemeljenju raširenog momenta prisile. Hegel je prvi pokazao ovu nekonzekvenciju Kantove nauke o pravu. S je jedne strane učinio princip autonomije obveznim teoretskim temeljem, a s druge, pojam prava povezo s mišlju psihološke prisile: "Apstraktno ili strogo pravo odmah u početku definirati kao *pravo* na koje se smije prisiljavati — znači prihvatiti posljedicu koja nastupa tek na zaobilaznom putu neprava" (G.W.F. Hegel: Grundlinien der Philosophie des Rechts & 94, Anm.). Pravo je za Hegela zamislivo samo kao ozbiljenje slobodne umno određene volje. Prisila nije stoga nikakva definicija prava; naprotiv pravo nastupa kao pravo prisile tek prilikom kršenja prava.

Dieter Hüning (Marburg)

S njemačkog preveo:
Z. P.

Recenzija

M. J. Trebilcock — R. Howse

The Regulation of International Trade

Routledge, London — New York, 1995., strana 510.

Znalcima međunarodnog prostora dobro je znana činjenica o postojanju brojnih zapreka na putu gospodarskih odnošaja suvremenih država. Njima su također poznata nastojanja međunarodne zajednice da se stoljetna dilema između liberalizma i protekcionizma konačno razloži u korist prvotnog, kao i sva uzaludnost tih nastojanja, jer brojna pregovaranja na putu rješavanja toga problema dosad nisu dala rezultata.

Po osnovnim parametrima svjetsko je gospodarstvo protekcionističko i pod djelovanjem brojnih instrumenata nacionalnih država, koje se svojski trude da iz međunarodne gospodarske suradnje postignu za sebe najveće koristi, ne vodeći kod toga računa kako će kod toga drugi proći.

Da je to tako svatko se može uvjeriti kad pročita knjigu koju prikazujemo. Knjigu su napisali profesori Pravnog fakulteta Univerziteta u Torontu i sadržajno je namijenjena studentima ekonomije, prava i međunarodnih odnosa. Podijeljena je u 16 poglavlja. Započinje evolucijom međunarodne trgovine, te sukladno tome evolucijom teorije i politike, a završava spekulativnim razmatranjem budućnosti svjetske trgovine u svjetlu suvremenih integracijskih kretanja.

Unutar tih krajnjih točaka knjiga je puna opisa i analiza brojnih regulacija što prate međunarodne transakcije. Međunarodne transakcije ili bolje

rečeno regulacije u međunarodnim gospodarskim odnosima autori promatraju kroz tri nivoa.

U prvom su nivou regulacije globalnih međunarodnih gospodarskih organizacija. Riječ je o regulacijama (pravilima) Općeg sporazuma o carini i trgovini (GATT-a), odnosno Međunarodne organizacije za trgovinu (u koju se u međuvremenu prestrukturirao) i njemu sličnih organizacija. U drugom su nivou regulacije međunarodnih gospodarskih integracija, odnosno pravila što ih susrećemo kod međudržavnih bilateralnih odnosa, napose kod onih država koje u međunarodnom prostoru djeluju na načelima državnog monopola. U trećoj su skupini opća pravila koja se primjenjuju automatizmom, osim ako ugovorom nisu izričito isključena (opće uzance i jednoobrazna pravila za robne akreditive, na primjer).

Na toj liniji promatranja pažnju plijeni analiza međunarodnih gospodarskih međudržavnih integracija. Autori posebno promatraju regulacije Sjevernoameričke trgovinske zone (NAFTA sustava), što je razumljivo jer je tu i Kanada upletena, i regulacije Europske unije.

Riječ je ovog trenutka o dvije gospodarske grupacije koje pokrivaju dvije trećine svjetske trgovine, pa nije slučajno što je njihova praksa često uzorom drugim pokušajima integriranja u prostoru Latinske amerike, Afrike i Azije.

Kod toga su međutim nedovoljno kritični. Daju izvjesne prednosti američkom modelu (modelu zone slobodne trgovine), koji ni u jednom segmentu ne dovodi u pitanje državni dignitet, osim što se proširuje tržište, pred modelom Europske unije. U stvarnosti je međutim obrnuto. Brojnim rješenjima, kako u međusobnim odnosima, tako i u odnosu prema trećim državama Europska je unija u znatnoj prednosti pred NAFTA sustavom. Uostalom, ono što danas rade Ameri-

kanci, Kanadani i od nedavno Meksikanci odavno je iskušano u prostoru Europe. Na neki način NAFTA i njene članice koriste se iskustvima Europskog udruženja za slobodnu trgovinu, a da se to nigdje ne spominje.

Uostalom i u gospodarskoj teoriji integracije zona slobodne trgovine je niža stepenica gospodarske integracije država i nikako se ne može staviti uz bok gospodarske unije, pa stoga možemo primijetiti da je to izvjestan otklon od objektiviziranog promatranja regionalnog multilateralizma na pojedinim točkama svjetskog prostora.

Izvedena primjedba je u kategoriji regionalnog patriotizma, te se ne može shvatiti i opravdati. Ljudi su općenito skloni tvrditi da je najbolje upravo ono što im je najbliže i što najbolje poznaju. Međutim, kako autori i druge sadržaje izvrsno poznaju očito se radi o nečem trećem.

U tom kontekstu korisno je upozoriti da autori izlaze iz okvira pravnih i politoloških regula i da suvereno zalaze u praćenje gospodarskih efekata međunarodnih integriranja na pojedine subjekte međunarodnih odnosa. Također je korisno upozoriti da koristi od međunarodne trgovine nastoje utvrditi pomoću realnih, a ne hipotetičkih sadržaja, kako je to najčešće slučaj u klasičnim teorijama međunarodne razmjene.

Upravo po tome se ova knjiga razlikuje od niza drugih, koje međunarodnom prostoru pristupaju s pozicija prava, politologije, odnosno ekonomije. Autori uvode parametre raznih struka u analizu, pa stoga i dolaze do neuvriještenih zaključaka. Većina se zaključaka može prihvatiti, s nekima se može polemizirati i samo se manji dio po našem sudu može odbaciti.

Krucijalan je zaključak o tome kako je međunarodni prostor izuzetno organizirani prostor. Kako tu djeluju regule autoritetom korisnosti za učesnike, a ne autoritetom sile. Upravo što su te

regule od koristi za sve učesnike one se dobrovoljno prihvaćaju.

Autori ne promatraju brojne međunarodne robne sporazume, koji bi njihovu tezu još bolje potvrdili. To je šteta, jer iza svake robe međunarodnog prostora stoji neki robni sporazum, sa svojim jasnom pravilima. Međutim, i bez toga knjiga zaslužuje pohvalu.

Knjigu stoga možemo preporučiti našoj javnosti, napose studentima društvenih fakulteta koji se susreću s međunarodnim prostorom.

Vlatko Mileta

Recenzija

Klaus-Jürgen Tillmann, ur.

Teorije škole

Educa, Zagreb, 1994.

U suvremenim raspravljajima o odgoju i obrazovanju sve su češća nastojanja da se sustavnije razrađuju teoretske osnove škole. Zapravo, uočavajući značaj i ulogu škole u ostvarivanju zadataka odgoja i obrazovanja postupno su se počele razvijati "teorije škole", čije jezgro čini odnos "između institucije škole i cjelokupnog društvenog sustava" /str. 10/.

Knjiga "Teorije škole", urednika Klause-Jürgena Tillmanna, u izdanju "Educa" Zagreb, 1994. g. /str. 200/, zbornik je studija gdje je izložen "inventar" relevantnih teorija škole. Knjiga je podijeljena u dva dijela. U prvom se, osim Uvoda, izlaže pet različitih teorija škole i zaključna rasprava o njima. U drugom se dijelu razlaže teorija škole između pedagoške samokritike, uplitanja društvenih znanosti i

pribjegavanja metateoriji, te o školi u obzorju povijesti učenja.

I.

U Uvodu knjige urednik ističe kako začetke teorije škole nalazimo potkraj XIX. stoljeća /W. Dilthey/, a početkom povijesti teorije škole u užem smislu smatraju se 20-e godine ovog stoljeća /J. Gebhardt/. Intenzivniji razvoj teorije škole pratimo 60-ih godina ovog stoljeća. Tu problematiku nametnuli su, osim ostaloga, zadaci "suvremenosti tradicionalne škole", a i sve veći interesi psihologije i sociologije za odgoj i obrazovanje. U posljednjih dvadeset godina impuls razvoju teorije škole, osim navedenih "susjednih znanosti", dolazi i iz ekonomije i znanosti o upravljanju. Sve je to pridonosilo nastojanju da se pronikne u specifičnost funkcije škole, afirmirajući različite pristupe i teoretsko-metodološke orijentacije u proučavanju njezina bića.

Teorije škole dane su u sljedećem pregledu:

"Začeci teorije škole u duhovno-znanstvenoj pedagogiji: od Diltheya do Wenigera /W. Klafki, od 27 do 57 str./.

Duhovnoznanstvena pedagogija /W. Dilthey, 1833.—1911., — H. Nohl, 1879.—1960., — Th. Litt, 1880.—1962., — E. Spranger, 1882.—1963., — E. Weniger, 1893.—1961./ vidjela je razvoj školstva u "opsežnoj povijesnoj sprezi ekonomsko-socijalnog, političkog i kulturnog razvoja". Naročito je naglašavala tri momenta u tom povijesnom razvoju: sve veću podjelu rada, sve veće "podruštvljavanje" zadataka dijela odgoja i razvoj suvremene države koje školstvo sve više odvaja od "zavisnosti" partikularnih interesa /crkve, klasa, pojedinih društvenih skupina/. (str. 52).

U kontekstu tumačenja države, kao dominirajućeg činitelja školstva, povezana je i "relativna autonomija" /samostalnošću pedagogije u teoriji i praksi/.